

Två socialarbetares syn på sitt arbete

Två socialarbetare ger här sin syn på det sociala arbetet och på socialarbetarrollen nu och i framtiden.

Anna-Britta Hedström verkar som socialarbetare i Kramfors. Leif Jarlebring arbetar på en social servicecentral i Stockholm.

Anna-Britta Hedström:

Det här är min uppfattning om hur det är att vara socialarbetare inom den kommunala socialvården idag. Det är egna erfarenheter men också mina kollegors. Jag har arbetat i en stor kommun och arbetar nu i en så kallad glesbygdskommun. Skillnader finns, men likheterna överväger. Det gäller främst hur vi uppfattar vår roll som yrkesmänniskor.

Arbetsområde och metoder

Elakt skulle man kunna säga att vi socialarbetare är ett "gnälligt släkte". Vi är otillfredsställda med vår arbetssituation, känner oss otillräckliga och upplever att omgivningen har liten förståelse för vårt arbete. Själv har jag många gånger undrat vad jag egentligen gör. Vad innebär det att vara socialarbetare? Är vårt arbetsområde klart avgränsat, vet vi vad vi skall göra och hur gör vi det? Lagstiftningen anger vårt verksamhetsområde, men vilka arbetsmetoder använder vi? Min uppfattning är att vi är osäkra, när det gäller våra arbetsmetoder och kanske vi rent av inte har några. Vi har upplevt brister i vårt arbetssätt, men kanske framför allt bristen i att det inte finns några metoder att direkt mäta resultatet av vårt arbete. Vi har sagt att en allt för detaljerad lagstiftning har lagt hinder i vägen för att utföra arbetet på ett adekvat sätt. Arbetsbelastningen är för hög, vi har inte tid och våra resurser är inte

tillräckliga. Allt säkert riktigt, men om vi hade allt det där skulle vi då veta vad vi skulle göra? Jag är inte riktigt säker.

Social metodik ingår i vår utbildning och var från början inriktad på behandling av individer. När vi lärt oss att människorna inte kunde "slitas loss" ur sitt sociala sammanhang kom andra metoder som samhällsarbete men framför allt psyko-terapeutiska, som gruppbehandling, familjebehandling etc. Metoder som vi inte kände oss behärska och som inte fick plats i vår byråkratiska vardag. Tendenser har funnits att tidvis betona den ena metoden framför den andra, vilket bidragit till att öka förvirringen. Vilken eller vilka metoder skulle vi välja? Socialarbetare upplever ofta känslor av mindrevärde, tycker sig sakna auktoritet gentemot andra yrkeskategorier inom "människovården", t ex läkare, psykologer, terapeuter. Däri finns en fara, vi litar till andra i stället för att själva forma våra metoder och vårt arbetssätt. Kort sagt är vi osäkra i vår yrkesroll.

.....
Elakt skulle man kunna säga att vi socialarbetare är ett "gnälligt" släkte. Vi är otillfredsställda med vår arbetssituation, känner oss otillräckliga och upplever att omgivningen har liten förståelse för vårt arbete.
.....

.....
Socialarbetare upplever ofta känslor av mindervärde, tycker sig sakna auktoritet gentemot andra yrkeskategorier inom "människovården", t ex läkare, psykologer, terapeuter.
.....

Andras förväntningar

Osäkerheten förstärks av att det från andra myndigheter, allmänhet, politiker och klienter finns olika förväntningar på hur vi skall utföra vårt arbete. I glesbygdskommunen — med sviter efter en nyligen genomförd kommunsammanläggning — har jag upplevt att rollfördelningen mellan förtroendemän och socialarbetare är oklar. Förtroendemännen har svårt att lämna sin gamla roll som både handläggare och beslutare. Man är rädd för "tjänstemannavälde" och för att förlora inflytande över beslutsprocessen. De ifrågasätter våra förslag och även vårt sätt att utföra arbetet. Det är också så att alla kan ha en uppfattning om hur vårt arbete skall skötas. Man "vet" hur socialhjälpens skall hanteras, hur alkoholister skall behandlas, för att ta de områden som brukar vara populärast att diskutera. Jämsides finns en övertro på våra möjligheter att ta hand om och lösa problem, som andra inte klarat av. Det finns en tendens hos andra institutioner och förvaltningar att lämna över det dom själva inte klarat av, antingen med en ärlig tro på att vi kan klara det eller också bara för att bli av med någonting som är besvärligt. Vi är sällan i den positionen att vi kan tacka nej. Servicetänkandet har vunnit mark och är säkert riktigt, men vad är service inom den kommunala socialvården? Är det att ställa upp på allting, att bli någon slags "storfixare", som löser alla problem?

Egna förväntningar

Vi har själva förväntningar på hur vi vill utföra vårt arbete. Jag tror dom flesta socialarbetare anser att behandlingsarbete och på senare tid även möjligheter att vara med och förändra samhället, är det som en socialarbetare borde arbeta med. Stämmer då verkligheten med förväntningarna? Det gör den inte. Våra arbetsuppgifter idag be-

står huvudsakligen i att utreda, kontrollera och dela ut pengar. De flesta ärenden är socialhjälpens ärenden. Dessa ärenden är tidsödande, då mycket kontrollarbete utförs och mycket tid åtgår att diskutera och bedöma ärendena. Politikerna är ofta mera intresserade att diskutera socialhjälpens ärenden än andra ärenden. Kravet på dokumentation är starkt, vi utreder och skriver. Eftersom det är så svårt att mäta resultatet av vårt arbete kan många och bra utredningar bli ett mått på arbetsinsatsen. Vi utreder för vår egen skull.

Det är sällan så att klienterna av frivillighet har sökt hjälp från den kommunala socialvården. De har blivit aktuella, som det heter, genom anmälningar från andra myndigheter, institutioner och privatpersoner. Vi har alltså själva inte kunnat söka upp dem som behöver hjälp och/eller är det så att människorna inte tror att socialvården kan ge dem den hjälp de behöver. Jag undrar var en socialarbetare med personliga problem skulle söka hjälp? Jag är tveksam till om han eller hon skulle uppsöka en socialbyrå. Tilltron till vår egen förmåga är dålig.

Oklar yrkesroll

Jag tycker att vi socialarbetare ständigt är i konflikt med vad vi förväntas göra, vad vi kan göra och vad vi vill göra. En god grogrund för dåligt samvete. Det dåliga samvetet är en dålig följeslagare. Det gör att vi tar över människornas eget ansvar för sig själva, sin situation och sina medmänniskor. Ansvar för socialvårdens misslyckanden kommer också att ligga på den enskilde socialarbetaren. Konkret: det är mitt fel, om en klient super eller använder socialhjälpens fel.

Jag har upplevt osäkerhet och förvirring i min yrkesroll. Jag har upplevt mig vara allt från den kontrollerande samhällsrepresentanten till en betald medmänniska. Vad är socialvårdens uppgift

.....
Våra arbetsuppgifter i dag består huvudsakligen i att utreda, kontrollera och dela ut pengar.
.....

i samhället? Vilka värden är det som skall styra socialvården? Vi kommer att få en ny lagstiftning inom socialvårdens område, en ramlagstiftning. Det blir då angeläget, att så klart som möjligt försöka bestämma inriktningen på arbetet, vilka värden som skall styra det och vilka metoder vi skall använda. Risken finns att vi annars inte vet vad vi skall göra och kommer att kasta längtansfulla blickar tillbaka på den gamla detaljreglerade lagstiftningen.

Leif Jarlebring:

Så länge jag har befunnit mig inom vårdsvängen har socialarbetarnas yrkesroll varit föremål för ständiga diskussioner. De som varit med längre tid än jag brukar berätta att ämnet varit på tapeten betydligt längre tid — åtminstone sedan 40-talet.

Nu kommer debatten upp igen. Inom kort kommer en ny socialvårdslagstiftning som sägs innebära stora förändringar inom socialvården. Jag tror nu inte på detta resonemang. Det är inte statliga utredningar och lagar som bestämmer vår verksamhet. Den har vuxit fram som en direkt följd av samhällsutvecklingen, och det är också samhällets utveckling som förändrar socialvården även i framtiden. Detta resonemang innebär också att socialvården endast i ganska begränsad omfattning själv kan bestämma inriktningen av verksamheten. Den är och förblir en städgumma. Men att städa är ju nödvändigt och nyttigt.

Min grundsyn

Min grundläggande syn på socialvården är socialistisk. Det innebär att jag kortfattat anser att socialvården har till uppgift att hjälpa de människor som det kapitalistiska samhället stött ut ur gemenskapen och brutit ner. Socialvårdens existens är

Det är inte statliga utredningar och lagar som bestämmer vår verksamhet.

Det finns en klar tendens att låta socialvården ta över ansvaret för medborgarnas egna liv och deras kollektiva ansvar för varandra.

en eftergift från kapitalet och det borgerliga samhället mot arbetarrörelsen och den socialistiska oppositionen mot kapitalismen (det har alltså inget med regeringsbildningar att göra).

Därmed är socialvården i grunden något positivt. Den bryter ju mot den borgerliga ideologi som hävdar att vi människor bara har ansvar för oss själva och våra familjer — mot den borgerliga individualismen. Det gör också att socialvården är och förblir kontroversiell. Dom som tycker att jag snackar rappakalja kan ju börja med att läsa "Sunt Förnuft" och se hur oproportionerligt stort utrymme Skattebetalarnas Förening ägnar åt just den stackars halva miljard som går till socialhjälp här i landet — trots att den bara utgör några få promille av det totala skatteuttaget. Att spela på folks fördomar om alkoholister, narkomaner, finska zigenare och brottslingar är politiskt gångbart och utnyttjas till fullo.

Samtidigt utnyttjas socialvården också för klart reaktionära ändamål på ett mera direkt sätt. Jämsides med den gamla reaktionära propaganda som direkt riktar sig mot socialvården som sådan har det börjat uppstå en annan riktning som gör sig allt bredare. Den vill göra alla sociala problem till problem som socialvården skall lösa ensam. Man vill få städgumman att sopa smutsen under mattan och hålla tyst. Börjar kalla socialhjälp, barnavård och nykterhetsvård för Social Service och kanske i framtiden Socialtjänst och döljer därmed det tvång och den förmyndarattityd som är en viktig ingrediens i socialvården. Det finns en klar tendens att låta socialvården ta över ansvaret för medborgarnas egna liv och deras kollektiva ansvar för varandra.

Socialtjänstbegreppet är en absurd förlängning av konsumtionssamhällets ideologi. Färg-TV och bil går väl bra men hur lämnar man in sin egen sociala situation på service?

Detta döljer också den verkliga strukturen i

samhället. Ingen frågar någonsin Skandinaviska Enskilda Banken om vad man i egenskap av makt-havare ska göra åt knarkproblemen bland Stockholms arbetslösa vinddrivna ungdom. Nej det är Mats Hulth som skall svara på det. Industrin saknar socialt ansvar p g a sin kapitalistiska struktur. Socialvården tar på sig ansvaret och industrin kommer därmed undan. Det är ideologiskt bedrägeri! Så länge politikerna inte har makten över industriplaneringen så kan de inte heller ta ansvaret för dess följder.

Socialvården befinner sig alltså i en ständig konflikt. Den har fått samhällets uppdrag att reda upp de sociala problemen, men den saknar de ekonomiska maktbefogenheter som skulle krävas för att klara denna uppgift. Och eftersom det sist och slutligen är socialarbetarna som skall utföra jobbet så är det de som hamnar i konflikten.

Man märker tydligt i jobbet hur dessa bägge linjer slagit igenom hos folk. Det händer ofta att folk anmäler grannens barn till servicecentralen — utan att ett ögonblick tänka sig att själva knalla upp och tala allvar med grannen. Och alla de historier som cirkulerar om hur lätt det är att få socialhjälp och hur mycket socialhjälp man kan få.

Arbetsuppgifterna

Som jag sagt tidigare så tror jag inte att den nya socialtjänstlagen kommer att kunna ändra så värst mycket på innehållet i vårt arbete. Det finns en mycket stark tendens till allmänt svammel i samband med socialvårdsdebatten. Man fördunklar sammanhangen och åstadkommer förvirring bland både socialarbetare och klienter. När allt kommer omkring är ju det hela tämligen enkelt. Vårt samhällssystem fungerar så att det stöter ut människor ur arbetsliv och social gemenskap och samtidigt har arbetarrörelsens kamp gjort att man inte accepterar att folk svälter ihjäl eller att barn miss-handlas. Socialvårdens uppgift blir att försöka lappa ihop och ställa tillrätta. I dag kallar vi det socialhjälp, barnavård och nykterhetsvård. Större delen av det arbete som ligger i dessa begrepp kommer att finnas kvar under överskådlig framtid.

Den största delen av arbetet — den individuella behovsprövningen — kommer aldrig att kunna sammanfattas i några enkla paragrafer som passar försäkringskassans datamaskin.

Socialhjälp kommer till viss del att kunna ersättas av socialförsäkringstillägget men det blir en liten del. Den största delen av arbetet — den individuella behovsprövningen — kommer aldrig att kunna sammanfattas i några enkla paragrafer som passar försäkringskassans datamaskin. Det arbetet måste vi göra även i fortsättningen.

Barnavården innehåller till viss del uppgiften att skydda barn och ungdom mot vanvård och misshandel men till största delen består arbetet i att fungera som "barnpolis". En övervägande del av anmälningarna kommer från polisen och rör någon form av kriminellt beteende.

Nykterhetsvården d v s arbetet med vuxna missbrukare, är den minsta delen av vårt arbete i dag — helt enkelt för att vi inte räcker till. Den gamla — repressiva — nykterhetsvården har ersatts av rena rama ointresset. Nykterhetsvården befinner sig i kris, inte bara p g a otillräckliga resurser utan även därför att missbrukarna är helt utanför all social gemenskap. Framför allt är det nästan omöjligt för dem att skaffa ett jobb. Förr var det nykterhetsvårdens uppgift att tvinga alkoholister att jobba. Nu finns det inga arbeten att tvinga dem till — undra på att det blir kris!

Samhällsarbete slutligen, ja det är ju i dag rena rama lyxen. Och för övrigt, vad är egentligen samhällsarbete? Skall det vara den kommunala socialvårdens uppgift att organisera folk till kamp för sina intressen? Är det inte medborgarnas egen sak?

Nej! Uppgifterna kvarstår hur många gånger man än ändrar benämning på dem. Jag tycker att det är bra om uppgifterna blir så klara och konkreta som möjligt.

Om man försöker sammanfatta dem blir de då — att lämna ekonomiskt stöd till hjälpbehövande samt försöka se till att de kan försörja sig

Det är en schimär att tro att missbruk och sociala problem försvinner om man kommer ut på landet några månader.

- att skydda barn mot misshandel och vanvård
- att ingripa mot personer vars levnadssätt inte är acceptabelt för samhället (knark, sprit, psykiska problem, asocialitet m m)

Det intressanta är då vilka metoder som bör användas för detta och på vilket sätt socialvården bör organiseras för att kunna klara denna uppgift så bra som möjligt (utan att folk kommer till skada).

Metoderna

Det som följer blir tyvärr en ganska grov skiss av hur jag tycker att socialvården bör fungera. Det finns några principer som jag anser vara mycket viktiga. De är enkla i teorin men betydligt svårare i praktiken.

Tyvärr är socialvården inte alls organiserad efter dessa principer i dag.

1) Motverka att folk stämplas som avvikande. Det innebär att man inte bör sjukförklara folk i onödan. Men det är svårt. Hela vårt samhälle fungerar åt motsatt håll i dag. I skolan betraktar en majoritet av lärarna sitt arbete som enbart pedagogiskt. Samarbete med skolan är därför viktigt. Lärarutbildningen måste innefatta metoder att tillsammans med eleverna klara problemen i klasserna. Det är oerhört viktigt eftersom det ofta är här som barnen får en avvikarstämpel på sig. Mindre klasser är också en oerhört viktig reform, bättre än 10 000 socialassistenter.

2) Personkontinuitet både när det gäller öppenvård och institutionsvård. Det finns i dag ingen organisation inom socialvården. Den är uppbyggd efter ett vårdkedjetänkande som ofta omöjliggör vettiga kontakter.

3) Inga deportationer. De som måste tas in på institution (vilket bara bör ske när det finns mycket klara skäl för det) ska inte som nu i nio fall av tio skickas iväg ut i ödemarken. Det är en chimär att tro att missbruk och sociala problem försvinner om man kommer ut på landet några månader. Institutionerna skall ligga mitt i samhället, väl synliga för alla. Problemen måste bearbetas där de uppstår.

4) Systematiskt arbete på att tillvarata naturliga resurser. I dag betraktas en persons sociala problem som hans privata problem. I själva verket är varenda knarkande unge ett samhällsproblem. Vi måste arbeta på att ta hjälp av släkt, vänner och arbetskamrater. Vi måste utveckla metoder för att engagera skolkamrater och grannar i arbetet. På så sätt kan vi avdramatisera socialvården.

Organisatoriskt innebär detta att vi behöver små öppenvårdsenheter, helst i varje stadsdel, och små institutioner som samarbetar med dessa öppenvårdsenheter. Bättre resurser för forskning som dessutom bör knytas direkt till socialarbetarna på fältet. Det bör i större utsträckning bli möjligt för enskilda socialarbetare att forska själva.

Detta är viktigt. Det finns i dag starka tendenser att i brist på annat ta till olika former av psykoterapeutiska teorier som oftast kommer från USA och som oftast är utformade av professionella terapeuter på patienter från medel- eller överklass. Våra klienter kommer till största delen från arbetarklassen och i flertalet fall kommer de inte frivilligt. Kunskaperna från socialhögskolan är svåra att tillämpa i den praktiken.

Detta är som sagt bara en skiss. Med en socialvård uppbyggd efter dessa principer skulle vi utan tvekan uppnå mycket bättre resultat. Men det går inte att komma ifrån att socialvårdens grundläggande dilemma — ett asocialt planerat samhälle — ändå sätter gränser för vad den kommunala socialvården kan uppnå.